

EXCURSIÓ A BAGÀ, LA Cerdanya
LA SEU D'URGELL, ANDORRA
SANT JOAN DE L'HERM Y CASTELLBÒ

Lo dia 2 d'Agost de l'any passat arribaren a Berga, aon jo havia fet cap, en Jaume Vivé, fotògraf y consoci nostre, y son germà en Joan, ab l'objecte d'organisar l'excursió que teniem projectada a Bagà, la Cerdanya, la Seu d'Urgell, Andorra, Sant Joan de l'Herm y Castellbò. Decidirem posarnos en marxa'l dia 4 a fi de tenir temps de visitar la població y sos voltants.

La ciutat de Berga està assegurada al peu de la montanya de Queralt y extén ses cases cap al pla. Les montanyes de la Figuerassa y de Mercadal, junt ab la mentada de Queralt, formen un ample amfiteatre que l'arracera dels vents del nord. Vista de lluny sembla un remat que s'ajusta a la pleta. Està a 740 metres sobre'l nivell del mar y és lo centinella avançat d'aquesta part de l'alta montanya.

Tractant d'aprofitar lo temps, haviem pensat fer una petita excursió al pla de Campllonch y a la tornada pujar a l'hermita de Nostra Senyora de Queralt. Y aixís fou.

Los excursionistes erem cinch: los tres mentats, un noy per portar la màquina fotogràfica y en Joan Misses, fabricant de culleres de boix, qui, a causa de son ofici, ha recorregut quasi tots los boscos de Catalunya. Ell orga-

nisà l'excursió. Nosaltres tres y'l noy aniriem al *Pi de les Tres branques* y ell pujaria al santuari per fer preparar la minestra. «Desde Queralt se descobreix molt terreno y també hi ha molt bones ombres». En fi, en Joan ja l'havia vist moltes vegades el Pi, y aixís quant tornariem ja tot estaria a punt. A les sis del matí del dia 3, sortim de Berga per la carretera que condueix a Borredà y passa per sota de l'antic castell de la ciutat, la qual un xich més amunt forma com un relleix; a mida que caminem veyem dugues fàbriques a sota nostre. Passem l'anomenat estret, a qual entrada hi ha una capelleta que'n diuen l'Oratori, y als

Vista general de Berga

pochs minuts nos trobem davant de la *Font de mossèn Guiu*. Una colla de noyes rialleres també acaben d'arribarhi. Lo camí va pujant sempre y és molt pedregós. A nostra dreta veyem terres conreades; a l'esquerra s'aixeca la serra de Queralt, qual base s'enfonza en una clotada atapahida de pins y boixos. En lo fons d'aquesta clotada hi remorejen les aigües de la ribera que baixa d'Espinalvet. Lo sol comença a picar, però tant se val: lo camí és molt hermós. A dos quarts de nou passem davant del poble d'Espinalvet y a les nou arribem al pla de Campllonch, a 1,250 metres sobre'l nivell del mar. Al mig del pla s'aixeca'l tant anomenat *Pi de les Tres branques*, que té uns 150 pams d'alt y 33 de circumferencia; pertany a la varietat *pinassa* y és l'únich exemplar, segons D. Francesch

Munts, d'aquesta classe que's troba per aquells encontorns, puix los demés que poblen les montanyes vehines perteneixen a la dels anomenats *pins negres*. Entrem a la casa de Campllonch, pròpera al Pi, y allà, al foch de la llar, aixuguem nostres vestits completament mullats de suor. Havent reposat, emprenem altra volta la marxa,

Pi de les Tres branques

desfent lo camí fins un cert indret prop d'una casa, desde on nos dirigim seguint lo viarany que baixa al riu; a través d'aquest saltant per les pedres y seguim caminant tot faldejant les vessants de la montanya de Queralt, coronada per la capella, lo Castell Bergadà y per roques blanquinoses. Per fi ataquem l'últim troç de pujada per entre faigs y avellaners y entrem a la petita esplanada on s'aixeca'l santuari de Nostra Senyora de Queralt, patrona de

Berga. Lo cim de la montanya està a 1,060 metres sobre'l nivell del mar; forma single per la part de llevant. En Joan feya rato que's migrava de tant esperar. «El Pi està vist desseguida». Després de reposar un rato, visitem la capella, que és d'istil barroch. Ocupa'l mateix lloch on se trobà l'imatge de la Verge. Fou edificada'l sigle XIV, y reedificada a despeses del poble de Berga l'any 1844. En havent dinat sortim a contemplar l'hermós y extens panorama que's descobreix desde'l terradet fronter a la capella. A nostres peus, allà al fons del single, la ciutat escampant algunes cases y fàbriques per les hortes y camps del pla; més avall *Olvàn*, la colonia agrícola del Sr. Rosal; y allà al fons, perdentse en l'horitzó, les montanyes de la baixa Catalunya, Montseny, Montserrat, les serres de Mura, y cap a ponent les de Noet, y encara més montanyes baixes esfumantse entre les bromes.

Lo sol devalla ràpidament a la posta, y nosaltres emprenem alegrement lo camí de retorn per l'ubaga de Queralt. En Joan està molt satisfet de la jornada: per ell no hi ha res com les fontades: li treuen anys de sobre. Nosaltres també n'estem d'haver passat un dia tant agradós.

A l'arribar a Berga arreglem los equipatges, canbiem les plaques y ho deixem tot disposat pera la jornada de l'endemà.

DE BERGA A BAGÀ

De bon matí'ns estem a la porta de la fonda mirant com los guies endeguen los nostres equipatges al costat de la sella y a la gropa dels matxos. Després montem a cavall y sortim per la carretera del costat NE. del poble. A la nostra dreta y abaix deixem la plana, que's va deixondint als primers raigs del sol. Lo matxo que munta en Jaume Vivé pren un trotet que sembla que'l punxin. Dels dos guies que portem, el de més edat (té uns 60 anys), airós, de faccions afinades y ullets avispatos, no hi està conforme ab això: «després lo bestiar sua, agafa una pulmonia, y vètaquí lo que s'hi guanya.» Quan deixem la carretera y

pujem pel collet de la *Morolla*, los matxos ja s'ho prenen ab més calma. Seguim per sobre'l clot de la *Comassa*, y a quarts de vuit arribem a una clotada plena d'abundosa vegetació, y per entremig del vert dels arbres y de les mates se destaquen les cases ajocades del poble de *Pont de Reventí*. Baixem al poble, atravesant lo torrent que devalla de les montanyes vehines, y pujem per un carrer molt dret, la meitat empedrat de còdols y la meitat obert en la roca viva, y sortim pel *Coll de Reventí*; després lo camí va planejant; ben prompte anem caminant al costat del canal y del tranvia que va a les mines de *Fígols*. Lo paisatge és hermós y la vista distreta s'escampa per la fondalada que conduceix lo *Llobregat* o a les vessants emboscades que llencen ses aigües al riu. Allà baix, en un recolze, a sa vorera esquerra, hi veyem una capella solitaria: és la de Sant Salvador.

Seguim caminant, y al cap de poca estona deixem lo canal y baixem cap al llit del riu, que en aquest indret s'aixampla. Al peu del camí, y quasi tocant a l'aigua, hi ha una noguera colossal d'entre quals arrels brolla una dèu d'aigua fresquíssima: és la *Font de la Vedella*, ont hi fem parada. Una mica més enllà hi ha dugues cases desde on se passa a l'altra vorera per una palanca que conduceix a un molí. Nos asseyem a l'ombra de la noguera a contemplar lo placèvol paisatge. Lo sol ho ompla tot ab sa polcina d'or; no's belluga ni una branca, ni un bri d'herba; les aigües del *Llobregat* passen ab recansa tot remorejant; de tant en tant s'ou lo grinyol de les corrioles dels plans inclinats instalades en les mines de *Fígols*, penjades a la montanya, sobre nostre; o'l brunzir d'algun insecte que vola a l'entorn de nostres orelles; los matxos, ab lo cap baix, mouen acompassadament la cua. A la montanya cendrosa de nostre enfront hi ha grosses clapes de verdor que més avall se van engrandint y extenentse fins als conreus de la ribera. Una dolça pau s'exhala en aquest indret y convida al repòs. El *Presumit*, que és lo guia de més edat, diu que si'ns aturem tant no hi arribarem may a *Bagà*. En vista d'aquesta justa observació, montem a ca-

vall y anem endavant. Ben aviat passem per davant de l'hermita de la Consolació, que està asseguda sobre una roca a l'extrem d'aquesta petita vall. Atravessem lo torrent de Figols per un pontet y entrem en un congost molt estret, d'altres y ocroses parets de pedra calça, a qual fons hi passa'l riu tot esvalotat, saltant entre les pedres que feixugament ha anat agombolant.

Passem a l'altre costat, deixem la bauma dels gitanos y caminem y fòra; de tant en tant trobem algunes colles que baixen de festa de Bagà, que avuy és lo segon dia. Arribem

Cases de la Vedella

a Guardiola, y després que'l Llobregat s'ha xuclat la riera de Saldés, passem a la vorera dreta per un bonich pont, y a la mitja hora arribem a la confluència del Bastareny, que baixa de cap a Bagà, ab lo Llobregat. Les vessants del riu se van aixamplant fins a la vasta plana de Bagà, que està voltada per les serres dentades del Cadí y els tossals de sobre la Pobla de Lillet. Fa estona que caminem per la carretera, contemplant hermosos agrupaments d'arbres a les voreres del riu. Al cap de la vall veyem lo poble dominat pel cloquer, cenyit al S. pel Bastareny y voltat en part per muralles interrompudes per torres, restos que hi han

deixat les nostres guerres civils. A les dotze arribem al poble per un carrer dret a qual extrem, a la plaça, lo jivent ha armat un ball. Ens aturem en una casa del carrer major que serveix d'hostal. En havent dinat anem al cafè, establert en lo primer pis d'una casa propera. El local és baix de sostre, no gayre gran y està emblanquinat de fresch. Quan entrem hi ha poca gent, però després, poch a poch, forasters y gent del poble, uns sols, altres a colles, van entrant y l'omplen de tal manera que tots hi estem entatxonats. La xardor és irresistible y lo fum dels cigarros és tanta que sembla una nuvolada. Entre cadira y cadira, gent que volen passar y no poden; per tot arreu se troben colzes arrian de cara. Del voltant d'aquelles taules hi puja un garbugi que sembla que'l poble en pes s'ha sublevat, y soroll de platets, de copes, picar de mans, crits de gent que demana cafè y rialles y enrahonar; però, y quina gent! Les cares, d'un dibuix ferm, quasi sech, colrades, semblen de terrissa cuita, plenes de gotes de suor com un canti porós ple d'aigua fresca; lo pit, ample, y'l cos, airós y fort. Dóna bo contemplar aquell esplet de vida que's desborda en forma de crits, rialles y bellugadices.

CRISTÒFOL FRAGINALS

(*Seguirà*)

DE BERGA A BESCARAN Y A ANDORRA

(Acabament)

La tempestat que'ns deixà arribar a Tuixent va refermarse; envers les onze va començar a tronar, y de llampechs no'n faltaven pas, puix il·luminaven l'espai ab gran freqüència, com ab la mateixa insistència's repetien los ruixats. Tota la nit va fer lo mateix, y'l divendres dia 20, quan jo'm despertí y em lleví, a les quatre del matí, en Mosca encara dormia. Lo despertí y em digué que vegent

la persistència del mal temps havia tornat a jeure perquè considerava imprudència y temeritat emprendre una llarga excursió plovent. Lo mateix me digué'l pare d'en Ferratgetes, qui'm pressagià que faria molt mal temps. Jo no ho creya pas aixís: pera mi hi havia un gra massa de soroll, molts trons y poca pluja. Tot eren xàfechs que duraven poch, era una pluja intermitent, y no sé per què'm semblava que no persistiria. En Mosca estava pessimista. Tenia poques ganes de sortir, o por de mullarse, per qual rahó li diguí: «Vós sou jove y porteu una manta o tapaboques de llana, pera resguardarvos de la pluja, mentres que jo, que só vell, tota la roba que porto va a sobre meu y no tinch cap muda ni abrigall, perquè vaig enviar directament desde casa, per l'agència (o per l'ordinari), mon equipatge a Andorra, y fins en essent allí no podré canviar-me». L'argument va fer l'efecte que jo esperava: en Mosca s'amoscà, va donar grana, abeurar y arreglar la cavalleria, y a les cinch ja tocases pujava a cavall y sortièm plovent de Tuixent, baixant pel camí ral cap al passeig o salzereda del riu de Mola, que se segueix avall fins a sa confluència ab lo riu Lavansa, qual riu passàrem per una palanca de fusta, seguint avall per sa vorera dreita. Passat lo riu se trencaren los núvols y parà la pluja. Al cap d'una hora, passat lo *Molí de Fórnols* y atravessada la riera o *riu de Cornellana*, sota del poble del mateix nom, a poch passos de sa junció ab lo riu Lavansa, y a l'iniciarse la forta pujada de Fórnols, lo cel se cobrí y tornà a enjegar-nos una bona ruixada que'ns obligà a caminar més que depressa, puix los tres quarts d'hora que hi ha desde la confluència dels dos rius esmentats a Fórnols se feren en cosa de mitja. Eren les set ben tocases quan entravem a l'enlairat poble de *Fórnols* (altitut, 1,288 metres). Població ab Adraent, 516 habitants. Nos aixoplugàrem a l'hostal de *Can Ferrer*, hont nos secàrem la roba y esmorzàrem, mentres esperavem que parés la pluja y se buscava un bon guia pràctich pera anar a Adraent, Gers y Serchs, que pera mi y pera en Mosca éra un nou camí. Poch més o menys eren les vuit quan se deixà de ploure, y ab l'Isidro Palla-

rés, que devia guiarnos, nos posavem altra vegada en marxa, seguint lo camí de la Seu. Passàrem pel *Collet de Banchs*, deixant a mà esquerra'l camí que va a Sisquer en poch més de mitja hora, y als tres quarts d'haver deixat Fórnols trobàrem a mà dreta un camí que va al N., lo qual seguïrem, deixant lo de la Seu. És lo camí que va a Adraent. No feya pas molt temps que caminavem molt depressa per por a la pluja, que tornava a amenaçarnos, quan los núvols nos regalaren un fort ruixat, que apretà, de ferm al passar per la palanca del riu *Adraent*, afluent del Lavansa; més en breu temps nos plantàrem al poble (1,200 metres), hont hi arribavem a les nou y quart. En l'hostal de *Can Joan* nos secàrem la roba a la llar, que tenia un gran foch, y després parà la pluja; y seca ja la roba, altra vegada empeniem la marxa, y en cosa de mitja hora llarga, de forta costa, guanyavem lo *Coll de Guent*, qual altitut aproximada serà de 1,500 metres. Havíem doblat les serres del Cadí y erem ja a les vessants del Segre.

Una forta ventada havia escombrat los núvols, y lo sol aparegué, que per cert era fort, lo que'ns permeté de gosar d'un bonich panorama.

Prenguerem la direcció NO., passant pel *Collet del Prat d'Os*, y pel *Serrat de Rabaldó* baixàrem ràpidament al poble de Gers, que forma part del municipi d'Ortedó, y a les 11 y mitja'ns deturavem a l'hostal de Can Nofre, sols pera fer un trago, poch's minuts. Allí'ns deixà'l guia Pallarés, que s'entornà a Fórnols. En lo sot hi feya molta calor, y com més baixavem més ne sentiem. Lo camí passa per una gran casa, dita de *Can Coll*, qual finca pertany al Sr. Zulueta, de Barcelona. Atravessàrem la *Riera de Serchs*, que sempre porta aigua, y a les 12 y quart passavem pel poble de *Serchs*, que també forma part del districte municipal d'Ortedó, y després passavem per la gran casa de *Belloch*, y abans de la una de la tarde, asfixiats de calor, arribavem al poble d'*Alàs*, que té 375 habitants ab los del poble de las *Torras*, situat a més de mitja hora, a la vorera oposada del Segre. Altitut d'*Alàs*, esplèndidament situat en la

vorera esquerra del Segrè, 800 metres. Es de lo més rich que's pugui concebir per l'exuberancia de vegetació, en ses hortes esplèndides, ab fruiterars que poden competir ab los del Baix Llobregat, y per tot corre l'aigua a vessar, puix arreu hi ha canals y rechs.

Dinàrem a l'Hostal de Can Quera, y a dos quarts de tres nos posavem en marxa. Passàrem lo riu *Segre* per dos ponts de fusta, pera pujar tot seguit a la carretera que va de la *Seu* a *Bellver* y *Puigcerdà*, que sols està acabada fins prop dels banys de Sant Vicens. Seguïrem carretera amunt envers al NE., uns 10 minuts, fins que per un pont de pedra passàrem sobre del riuuet d'*Estimariu*, hont deixavem la carretera per un camí de ferradura, que puja sobtadament per entre vinyes y oliveres, envers al N.NE., pera girar després al N., a l'ovirar la vall inferior del riu *Bescaràn*, sobre de qual vòrera esquerra, en son extrem inferior, se veu edificat dalt d'un serrat lo poblet de les *Torres d'Alàs*, sobre del *Bescaràn*, al O.; y del *Segre* al S.; que contempla abdós a vol d'aucell. Lo camí és costarut, encara que és ample; però és moltíssim pedregós, y per continuo zig-zag puja a *Estimariu*. Eren les 4 y minuts quan hi arribavem, per cert morts de calor, impropia d'una altitut de 1,085 metres, en un poble ventilat, que està edificat dalt d'un promontori o cap que separa dues fondes valls regades per dos rius: l'*Estimariu* a l'O., y lo *Bescaràn* al S., aquest darrer molt copiós, hont l'aigua salta arreu, per tots costats, formant cascates les més capritxoses, les quals fertilisen sos camps y horts rublerts de vegetació tant esplendent, que converteix lo poble d'*Estimariu* en un dels llochs més deliciosos y gemats de la nostra terra. La vall del riu *Estimariu* és abrupta, ficada entre una estretíssima y alta gorja, formant feixes escalonades rublertes de vegetació, ab prats regalats arreu y arbres; y lo poble que la domina està assegut dalt de la singlera, sospès sobre el riu que devalla remorejant pel fondo de l'enasprada gorja, en la qual se llencen també rechs més o menys forts afectant capritxoses cascates. La població és de 188 habitants. Nos deturàrem al hostal molt primitiu de Can

Bel, pera descansar y refrescar ab aigüdent, sucre y aigua.

Serien les 5 quan deixavem l'encantador poblet d'Estimariu y empreniem la pujada per entre conreus, arreu regats, en zig-zag, envers al NO., durant bastant temps; després lo camí s'inclina al N.NE., desviantse després, pujant suaument cap al N., per entre grans conreus de blat, que ab lo bestiar, que troba riques pastures, constitueix lo benestar del poble de Bescaràn, que cull moltíssim blat de superior qualitat; y si no fos per les fortes y freqüents pedregades que devasten sos conreus, seria una de les regions de més prosperitat de la provincia de Lleyda.

Lo camí baixa envers al N., endinzantse en la vall, que sensiblement se va estrenyent. A l'internarnos cap al fons de la mateixa experimentarem un cambi repenti de temperatura, puix allí per la tarde no hi entra may lo sol. Sentirem fret, però fret de debò, en termes que jo tinguí de baixar de cavall pera entrar en calor y caminar molt de pressa. Aixís fou que, mitj reaccionats, a les 6 y quart arribavem al vèrtice del sot, vall o gorja més ben dit, atravessant per un pont de fusta, que salva l'estreta gorja, lo *riu Bescaràn*, que vertiginosament, arreplegant les cascates que salten per entre'ls prats grahonats entre les roques de les singleres d'abdues voreres, devalla remorejant y saltant ab estrèpit entre les apretades roques que li disputen lo pas, perdentse de la vista en les ombres que afecten les roques dels extrems inferiors de l'apretada gorja.

Als pochos minuts, o, mellor dit, al quart escàs de passat lo pont, arribavem a la darrera casa del poble de *Bescaràn*, *Can Arbós*, que és la principal, hont nos hostatjàrem y nos reberen molt bé, puix hi anava recomanat pel senyor oncle de l'amo de la casa, lo rector de les Escaldes d'Andorra, que és amich meu. L'altitut de Bescaràn és de 1,350 metres y sa població de 361 habitants.

Si encantat sortí d'Estimariu, molt més impressionat me deixà Bescaràn per l'alta nota pintoresca que hi domina. No's pot demanar res més pictòrich que la gemada vall o gorja, pel fons del qual se precipita'l riu Bescaràn escu-

mejant per continues cascates, afectant formes fantàstiques les dels rechs y fonts que aflueixen al riu d'abdós voreres de la gorja. Les truites salmonades que crien al riu són riques y abundants. L'estreta y tant gemada vall de Bescaràn seria, si la gent de ciutat la conegués, sens exageració, una de les més delicioses estacions d'estiu. Dista de la Seu quatre hores, una de bona carretera y tres de regular camí de matxo.

L'iglesia de Bescaràn, la parroquial, és moderna y noté cap mèrit. L'arruinada iglesia parroquial de Sant Martí sols conserva en peu, en regular bon estat, una preciosa torra romànica de tres pisos, la qual és objecte d'un divertit conte, pera no dir tradició, la qual fa incomodar als bescaranesos explicarla.

Conten la gent de bon humor que volent los bescaranesos transportar la romànica torra del lloch que ocupa al de l'iglesia nova, feren construir unes llargues, groixudes y fortíssimes cordas, de la llana de llurs remats, que lligaren a la vella torra o campanar, y tota la gent del poble, homes, dònes, noys, noyes y vells, tothom, tirà de les cordes fins que's romperen, sens poder arrastar ni tant sols fer sorollar la ditxosa torra. Me digueren que'ls restos de les cordes trencades se conserven encara dins d'una caixa de pedra adossada a l'iglesia. Però jo no les hi vistes pas. *Relata refero.*

Lo dissapte dia 21, guiats pel tercer fill de la casa Arbós, sortiem de la mateixa a les 6 del matí, seguint la direcció general N., pujant sempre; a les 7 y mitja arribavem a la *Font del Premi* (1,840 metres), hont esmorzàrem; a les 8 menys alguns minuts tornavem a empendre la marxa, y per fortíssima costa, salvant un gran desnivell, guanyavem l'enlairada *Coma d'Orri* (altitut, 2,664 metres, en sa part superior), per hont passavem a les 9 tocases; y seguint sempre la direcció general N. y NE., serien les 11 y quart quan arribavem al bell cim del gegant de la regió, lo turó de *Monturull o Puig del Port Negre de Bescaràn*, qual altitut és de 2,753 metres.

L'encisador panorama que d'aquell enlairat cim s'ad-

mira és tant dilatat, que seria massa difús descriure'l: me limitaré, donchs, a dirhi que desde'l Canigó, Puigmal, Puigcarlit y Pica d'Estats, s'ovira tota la gran cadena pirenenca fins al Montseny del Pallars, a la Maladetta y al Nethou.

Com tenia vehement desitj de fer lo camí de Bescaràn a Sant Julià de Loria pel Coll de Pedrerol, que pera mi seria una excursió inèdita, després d'havernos refrigerat en un rasés prop del cim, envers la una de la tarde era ja quan, de retorn al poble de Bescaràn, emprenguerem la marxa, desfent lo camí fet, y envers les 5 y mitja serien quan arribavem a Can Arbós de Bescaràn.

A no esser lo ferm propòsit que tenia de creuar lo Coll de Pedrerol pera anar a Andorra, al trobarme a dalt del *Monturull* hauria baixat al *Port Negre de Bescaràn* en cosa de tres quarts d'hora, y en una hora a l'*Estany de la Nou*, d'hont en tres hores y quart baixava a les Escaldes, hont feya 12 dies que s'hi trobava ma esposa, y aquella mateixa tarde o vespre podia reunir-me ab ma costella, puix podia, sense fer lo més petit esforç, baixarhi en cinch hores, y a les 6 trobarme ja al balneari o Can Pla, ovirant com pescaven les truytes; però com l'excursió no hauria sigut nova pera mi, perquè desde la Costa Negra, prop del Port Negre, les Basses Rojes, Planell de Claró y l'*Estany de la Nou*, fins a les Escaldes, la férem en 1895 ab en Castellanos, preferí retracar un dia y fer una excursió inèdita, la del Coll de Pedrerol, que per cert resultà una de les més fatigoses que só fet en ma vida.

A l'arribar a Bescaràn férem activar lo sopar, que efectuàrem a les 7; a les 10 ja roncavem; y al dia següent, diumenge 22, á les 5 y quart del matí, nos posavem en marxa ab en Mosca y servint de guia'l fill tercer de Can Arbós, qui'ns acompanyà fins al poblet d'Aubinyà. Sortírem de Bescaràn envers al N.NO., després al N., remontant lo copiós y tant poèlich *Riu Bescaràn* per sa vorera esquerra, que s'ovirava al fons de la gorja, y que atravessàrem després pel pont de fusta del *Pontiró*, pujant per aspre, sobtat y molt pedregós camí de ferradura, en zig-zag, seguint la

direcció general envers a l'O., deixant a una mitja hora del poblet lo camí que va als *Cortals de Patubern* y pujant envers al O. y NO.; després atravessàrem lo riuet de *Torrent Gran*, que té origen en la *Font dels Andorrans*, en lo Coll de Pedrerol, y és fort affluent del Bescaràn; pera pujar en zig-zag cap als *Cortals de Bargó*, d'hont, anant en direcció general O., envers les 6 y 45 minuts passavem per la copiosa *Font dels Andorrans*, situada en la *Coma de Patubern*, de hont pujàrem al *Coll o Port de Pedrerol* (altitut, 2,010 metres). Eren les 7 quan hi arribavem. Allí hi ha partió d'aigües. Les de les vessants E. van al *Torrent Gran*, o sia al Bescaràn (Segre), y les de les de l'O., al *Runer*, que en la Farga de Moles se reuneix al Balira. Del Coll se gosa d'un panorama dilatat y esplendent sobre la vall del Balira.

Del Coll arrenca un camí de ferradura envers al S., que en cinch hores va a la Seu. Los matxos de la Seu van a buscarhi llenya.

Del Coll de Pedrerol lo camí va envers al NO., cap a la *Pleta del Vaquer*, després s'atravessa'l torrent del mateix nom, affluent del *Runer*, que forma la divisoria entre Espanya y Andorra, y s'entra en la minúscula y feliç *República d'Andorra*.

Passat lo torrent se pot dir que acaba'l camí, que's converteix en un estret corriol abandonat, y tant esborrat que en molts punts no hi ha pas ni ombra d'haverhi hagut may camí. Aixís és que sense guía, y encara aquest essent molt pràctich, és impossible aventurarse per hont no més hi passa, y encara de quan en quan, algun pastor ab son re-mat d'ovelles, puix hi ha perill d'estimbarse en algun precipici, perquè moltes vegades lo corriol passa per enlairats espedats, quasi a plom sobre del Balira, que s'ovira a vol d'aucell ab verdader y esfereidor vèrtich, escumejant a més de 1,000 metres de desnivell, ohintse perfectament la remor de l'aigua.

Lo camí passa quasi constantment per entre'ls atapahits y grans *boscós de la Rabassa*, que afortunadament nos dissimulaven lo buyt dels precipicis, puix a no esser per la

muralla moral que representava en ma nerviosa imaginació l'espessor dels grossos arbres y brolla, jo no podia seguir: tenia de recular, si podia, perquè lo més segur hauria sigut, per l'atracció del buyt, estimbar-me en algun abim de la vall del Balira.

Lo camí passa per una clarícia que hi ha entre'l grandiósch de la Rabassa, que té per nom la *Bohiga del Escolà*. Com son nom prou ho indica, allí's conreava blat o sègol. Allí fou hont passí la més forta crisis: no hi ha pas gens de brosses ni arbres que tapin l'esfereidor buyt. Lo robust y vigorós jove de Can Arbós y en *Mosca*, que portava la brida del cavall del braç y que prou feyna tenia pera ell, tement que no se li estimbés son guanya-pa, lo cavall, tingueren de sostenirme. Lo jove y atlèlich guia, ab fèrrea mà, m'aguantava pel braç esquerre ab sa dreta, y en *Mosca*, que seguia darrera, m'aguantava ab sa mà esquerra y ab la dreta sostenia la brida del cavall. Lo precipici és a l'esquerra. Aquell calvari fou cosa de minuts, que'm van semblar sigles. Lo camí tornà a endinzarse entre l'espès bosch, hont se troben profusió de corriols que fan los remats. Aixís és que'l guia's perdé, y anàrem perduts, vagant d'açí d'allà més de mitja hora, fins orientarnos y trobar lo verdader camí, que sempre segueix al NO., que és la direcció general.

Com lo camí desde'l Coll de Pedrerol baixa poch, resulta que quan vos trobeu sobre d'Aubinyà, que s'ovira als peus, a vol d'aucell, després de caminar dues hores, vos trobeu encara á 1,800 metres d'altitut; y com sota d'Aubinyà hi ha Sant Julià de Loria, que's troba a 950, resulta que pera baixarhi's té de deixar lo bosch y baixar envers a l'O., cap als conreus d'Aubinyà y al poble, tirant de dret, en múltiples y vertiginosos zig-zags, quasi a plom sobre'l Balira; y com és impossible que per tant exagerat desnivell pugui baixar suament, se dóna'l cas que, impulsat per la vertiginosa baixada, en cosa de tres quarts d'hora haveu fet 850 metres, per un camí molt pedregós, cosa més que anormal y que sembla exagerada, però hi es. Jo may hi vist cosa semblant. Eren les 9 y 30 minuts quant arriba-

vem a Sant Julià ab les cames trencades y ab lo cavall desferrat. Creyeu que tant *en Mosca* com jo no podiem pas aguantarnos drets. Lo jove de Can Arbós, al deixar lo bosch a les envistes d'Aubinyà, prengué comiat y s'entornà a Bescaràn.

A Sant Julià descansàrem ab gust, se ferrà'l cavall, se cumplí ab lo precepte dominical, visití mos amichs, nos desalteràrem ab un refresch, y a les 11 tocadades pujava a cavall, y *en Mosca*, que tenia encara les cames arronsades de la vertiginosa baixada, trobantse ben disposat a caminar pera estirarles, per lo que anàrem molt depressa, remonçant lo curs del Balira per sa vorera esquerra fins a les Escaldes, que disten una hora y tres quarts de Sant Julià, però que férem ab una y quart; de manera que a les 12 y 20 minuts descavalgava en lo Balneari Pla, hont m'esperava ma senyora. Tot seguit prenguí un bany, y a la una'ns posavem a taula.

Per la tarde aní a visitar Mossèn Isidro Arbós, lo senyor rector, a donarli mercès de l'hospitalitat que'm dispensà sa familia a Bescaràn, y parlarli també de l'esgarriós camí que acabava de fer, y que ell l'any passat m'indicà com molt dolent y pera mi impracticable; perquè deya que quan ell era pastor de sa casa, quan era noy, s'hi havia perdut o extraviat alguna vegada, y que ara que és vell, quan va a la seva casa, va a voltar cap a la Seu, fent tres hores de marrada, y lo mateix fan dos nevots seus, joves capellans, fills de Can Arbós també, que llavors se trobaven a les Escaldes, quan d'allí va a Bescaràn. Jo no volguí creure a Mossèn Isidro, y sens considerar que pateixo de vèrtich, vaig voler actuar de valent; però creyeu que no m'han quedat pas gens de ganes de tornar a franquejar més lo Coll de Pedrerol pera anar a Andorra.

ARTHUR OSONA

Barcelona, 14 Octubre 1897.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Barcelona.—Tip. *L'Aveng*; Ronda de l'Universitat, 4.—Telefon 115